

Tóth G. Csaba

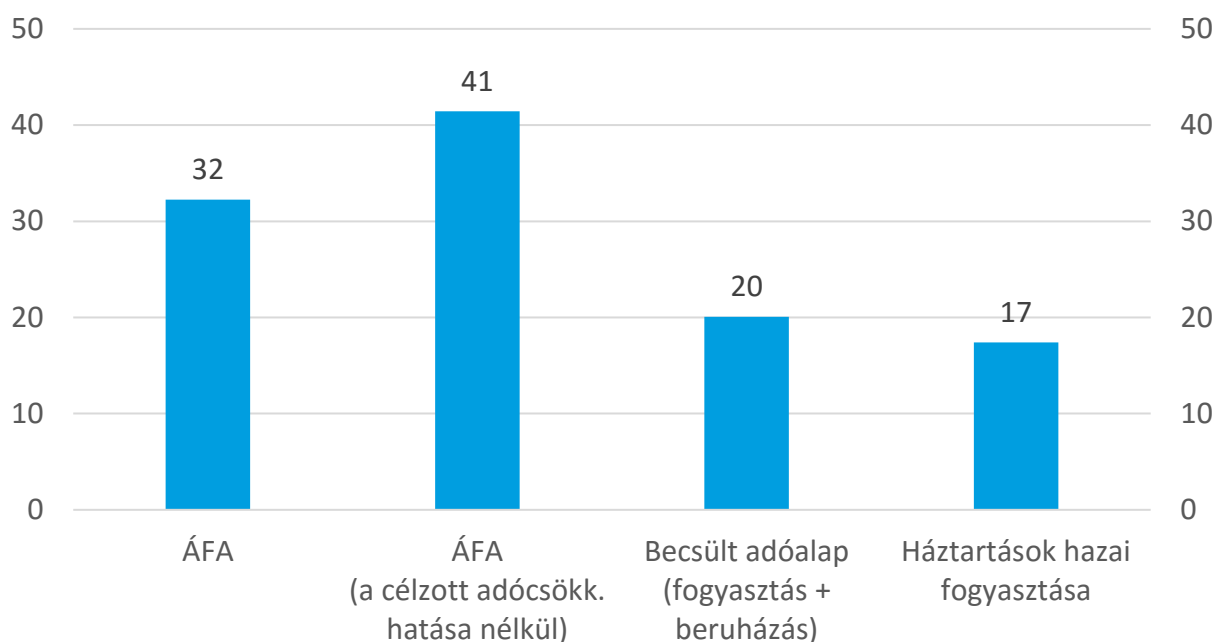
A dinamikus áfanövekedés lehetséges magyarázatai

Tovább csökkent Magyarországon az áfarés, az elméletileg beszedhető adóhoz képest be nem fizetett áfa aránya egy közelmúltban megjelent tanulmány szerint. Hasonló folyamat olvasható ki abból is, hogy évek óta a várakozásokon felül emelkedik a költségvetés áfabevétele, miközben a dinamika meghaladja a főbb adóalapok növekedését. A gyorsan növekvő bevételeket magyarázhatják a gazdaság fehéritése érdekében több hullámban meghozott intézkedések (mindenekelőtt az online pénztárgépek, később az EKÁER, 2018-ban pedig az online számlázás bevezetése). Másfelől a méréssel kapcsolatos kihívások miatt a pontos okok feltárása további kutatásokat igényel, azért is, mert a rejtett gazdaság egészének alakulására vonatkozó nemzetközi becslések egyelőre alig mutatnak változást.

Az elmúlt években az általános forgalmi adóból származó bevétel a gazdasági növekedést és a fogyasztást számottevően meghaladó mértékben nőtt. A 3625 milliárd forintnyi 2017-es áfa bevétel reálértéke 32 százalékkal meghaladta a 2012-es szintet, ha pedig figyelmen kívül hagyjuk a célzott adócsökkentések (*becsült*) hatását, akkor a bővülés 41 százalék volt. Ez annak fényében különösen jelentős, hogy 2012 és 2017 között a háztartások hazai fogyasztásának volumene a KSH adatai alapján 17 százalékkal, az állami fogyasztással és beruházással bővített becsült adóalap pedig 20 százalékkal növekedett.

Az áfabevételek növekedése tavaly is kimagasló volt. Az első kilenc hónapban a KSH adatai szerint 14 százalékkal emelkedtek a bevételek az egy évvel korábbihoz képest, ami reálértéken 11 százalék körüli bővülés. Ez meghaladja a (nominális) gazdasági növekedés és a fogyasztás ütemét, de még a rendkívül dinamikus emelkedő átlagbéreket is. Az alábbiakban arra keressük a választ, hogy mi okozhatja az áfabevételek ilyen nagymértékű növekedését.

1. ábra. Növekedés reálértéken 2017-ben 2012-höz képest, százalékos változás

Forrás: MNB-számítás

A dinamikus bevételnövekedés lehetséges okai

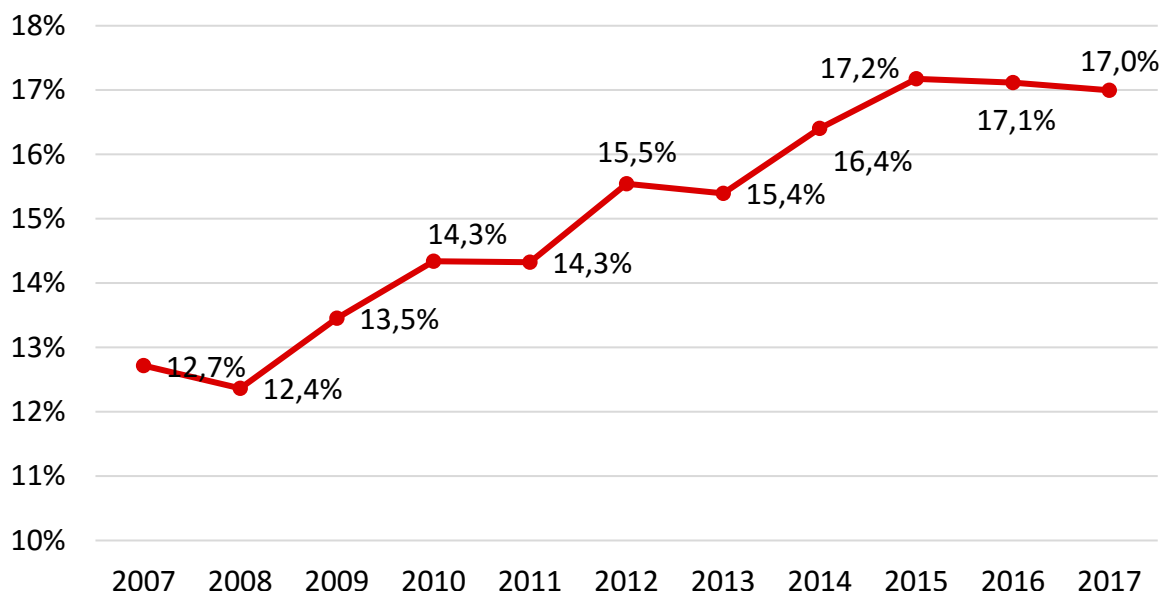
A hüvelykujj-szabály szerint változatlan fogyasztási szerkezet mellett az áfának az adóalap növekedési ütemével megegyezően kellene emelkednie, korrigálva az intézkedések hatásával.

Az áfa alapját a háztartások fogyasztási kiadása, lakásberuházása, valamint az állami fogyasztás és beruházások áfaköteles része képezi. Ezen belül az egyes tételek természetesen eltérő kulccsal adózhatnak. Az áfabevételek azonban 2012 óta számottevően gyorsabban emelkednek, mint az adóalapok (1. ábra). Ezt elvben magyarázhatnák az áfakulcsot érintő intézkedések, azonban az elmúlt években az áfa kulcsa nem nőtt, hanem ellenkezőleg, célzott csökkenések történtek. 2016-ben mérséklődött a sertéshús, illetve az új építésű ingatlanok értékesítése után fizetett áfakulcs, 2017-ben pedig a tojás, a tej, a baromfihús, az éttermi étkeztetés, az internethasználat adója csökkent – ezek (viselkedési hatások nélkül számolva) önmagukban több mint 100 milliárd forinttal mérsékeltek a fogyasztásra rakódó adóterheket.

Az áfabevételek dinamikus növekedését a tényleges adóbevétel és a becsült adóalap hányadosaként számolt effektív adókulcs alakulása is visszatükrözi (2. ábra). A mutató ugyanis becslésünk szerint 2012 és 2017 között 1,5 százalékponttal emelkedett. Ha korrigáljuk ezt az adatot az elmúlt években végrehajtott áfacsökkentések becsült hatásával, akkor az emelkedés 2,4 százalékpont. Adott mennyiségű (becsült) adóalaphoz képest tehát ennyivel több adót fizetnek be az érintettek. A növekedés nagyságrendileg megegyezik a 2009 júliusában végrehajtott általános adókulcs 20-ról 25 százalékra történő megemelésének hatásával, idejét tekintve pedig alapvetően 2013 és 2015 között valósult meg, az online pénztárgépek és az Elektronikus Közúti Áruforgalom

Ellenőrző Rendszer (EKÁER) bevezetésének időszakában. Ez egyben azt is jelenti, hogy 2012 után az adókulcs emelése nélkül növekedett dinamikus az áfa bevétel.

2. ábra. Az effektív áfakulcs alakulása

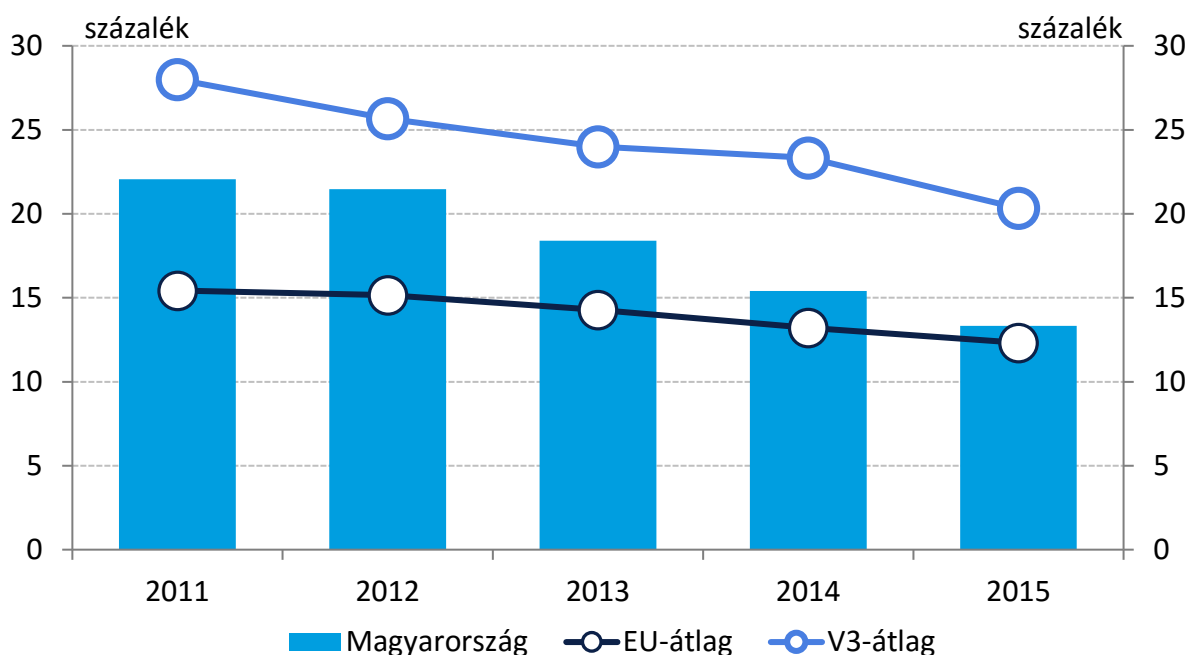

Forrás: MNB-számítás

A jelenség a költségvetés szempontjából kedvező, a mozzatórugóival kapcsolatban viszont fennáll a bizonytalanság. A leggyakrabban felmerülő egyik magyarázat a gazdaság fehéredése, tehát az adóelkerülés csökkenése. Az effektív adókulcs emelkedése azonban csak akkor jelent fehéredést, ha a Központi Statisztikai Hivatal pontosan méri a rejtett gazdaság méretét és változását, ekkor lehetséges ugyanis, hogy a fogyasztás (amelyben elszámolásra került eddig is a rejtett gazdaság) nem nő olyan mértékben, mint a (fehéredés miatt bővülő) adóbevétel. Növeli ugyanakkor a fehéredés lehetséges szerepét, hogy az elmúlt években több olyan intézkedés is megvalósult, amelyek ezt célozták (online pénztárgép, EKÁER) valamint, hogy az adónövekedés az intézkedések utáni években (2014 és 2015) volt a legjelentősebb.

Szintén a fehéredés irányába mutat, hogy az adóelkerülés becslésére szolgáló áfarés mutató 2012 és 2016 között 22 százalékról 13 százalékra csökkent egy kutatás szerint (3. ábra). Ez a mutató a tényleges áfabevétel és a becsült adóalap alapján elméletileg beszédhető összeg közötti különbséget méri az utóbbi arányában. Az Európai Bizottság megbízásából készült tanulmány számításai alapján 2012-höz képest 2016-ban az adórés csökkenésének köszönhetően 235 milliárd forint többletbevételre tett szert áfából a költségvetés. E folyamat eredményeképpen az utolsó felmérés szerint a magyar áfarés az uniós átlag közelébe csökkent, és kedvezőbb, mint a többi visegrádi országban – annak ellenére, hogy az Európai Unióban hazánkban a legmagasabb az átlagos adókulcs.

3. ábra: Az áfarés változása Magyarországon és az EU-ban

Forrás: Poniatowski, G. - Bonch-Osmolovskiy, M. - & Belkindas, M. (2016): Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2016 Final Report.

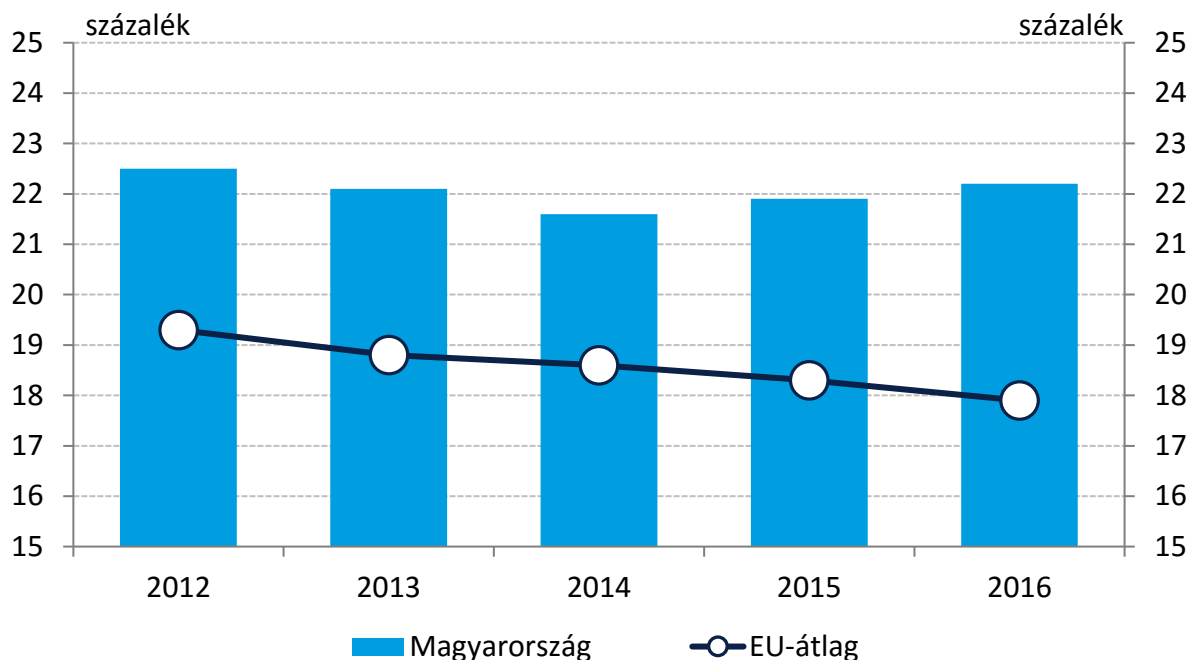
Noha a különböző mutatók (effektív áfakulcs, áfarés), illetve a KSH által publikált fogyasztást jelentősen meghaladó adóbevétel egyaránt a fehéredés irányába mutat, a dinamikus áfanövekedés okainak feltérképezését módszertani akadályok is nehezítik. A legnagyobb probléma, hogy nem tudjuk, hogy az egyes években mekkora (volt) pontosan az általános forgalmi adó adóalapja. Ennek az egyik legfőbb oka, hogy nincs olyan beruházási statisztika, amely alapján egyértelműen elválasztható az áfaköteles állami beruházás a nem áfaköteles beruházástól, ráadásul egy olyan tételről van szó, amely a részleges uniós finanszírozás miatt rendkívül volatilis. Az adóalap becslésében rejlő bizonytalanság pedig érdemben befolyásolja mind az áfarés, mind pedig az effektív adókulcs alakulását. Emellett azt is célszerű hangsúlyozni, hogy a KSH által publikált fogyasztási adat is természetesen egy becslés eredménye, amely alapvetően két fő adatforrásra támaszkodik. A Háztartási költségvetési és életkörülmény (HKÉF) című adatfelvétel nagyjából 10 ezer magyar háztartás nagyon részletes fogyasztási adatait tartalmazza, a kiskereskedelmi statisztika pedig a legnagyobb vállalkozásokat kivéve szintén egy rétegzett mintavételi eljárásra épülő becslésen alapul.

A fentiekén túl nyilvánvalóan minden ország statisztikai hivatala számára komoly kihívást jelent, hogy sok más mellett a fogyasztás, illetve a GDP számításakor figyelembe vegye a rejtett gazdaságot is, miközben minél nagyobb ez a tétel, annál nagyobb bizonytalanságot okoz az aggregált mutatóban.

A módszertani nehézségek mellett a fehéredés teljeskörű értékelésekor célszerű egyéb, a rejtett gazdaság becslésére vonatkozó adatforrásokat is figyelembe venni. A téma egyik legelismertebb szakértőjének számító Friedrich Schneider erről szóló legfrissebb elemzése szerint (4. ábra) 2012

és 2016 között 22,5 százalékról mindössze 22,2 százalékra csökkent a GDP-hez viszonyítva a rejtett gazdaság nagysága Magyarországon. A rejtett gazdaság csökkentése érdekében tehát az eddig megtetteken felül további lépésekre lehet szükség.

4. ábra: A rejtett gazdaság változása Magyarországon és az EU-ban

Forrás: Schneider, F. (2016). Estimating the size of the shadow economies of highly-developed countries: selected new results. CESifo DICE Report, 14(4), 44-53.

Össességében tehát az tényszerűen megállapítható, hogy a magyar áfabevétel dinamikusan növekedett az elmúlt években. Bár a hatás nagyságával kapcsolatban fennáll a bizonytalanság, az szinte biztosra vehető, hogy ebben volt szerepe a fehéredésnek is. Ebbe az irányba mutatnak a legújabb fejlemények is: miután 2018 júliusától kötelezővé vált az online számlázás, a bruttó (tehát a visszaigénylések nélkül számított) pénzforgalmi áfabevétel előző év azonos időszakához viszonyított növekedése az önmagában is magas első félévi tíz százalékról a második félévben 15 százalékra emelkedett.

Szerkesztett formában megjelent a portfolio.hu oldalon 2019. január 11-én.